

Σχολή Επιστημών Υγείας - Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Εισαγωγή στη Βιοηθική και την Ιατρική Δεοντολογία

Μάθημα 5^ο

Δρ Λέανδρος Λεφάκης

Αρχή - Τέλος

- Τη στιγμή που το έμβρυο αποδεσμεύεται από τον μητρικό οργανισμό, αναγνωρίζεται από το δίκαιο ως «φυσικό πρόσωπο». Απολαμβάνει δικαιώματα και αναλαμβάνει υποχρεώσεις
- Ο θάνατος σημαίνει το τέλος του προσώπου, ήτοι την αναίρεση του βιολογικού και του διανοητικού στοιχείου - ο άνθρωπος παύει να αποτελεί υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και γίνεται *res*

Ο ρόλος της ιατρικής

- Πολλές λειτουργίες του ανθρώπου έχουν περάσει στην «επικράτεια» της ιατρικής, έχουν δηλαδή απελευθερωθεί (μερικώς ή ολικώς) από την τελεολογία της φύσης
- Η ιατρική αποσκοπεί στην απαλλαγή του ανθρώπου από τη φυσική φθορά, την επιλογή μιας πορείας διαφορετικής από αυτήν που μας επιβάλλει η φύση

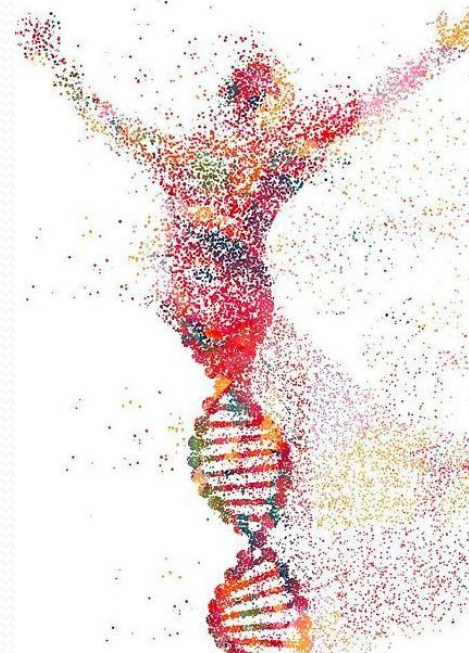
Ο ρόλος της βιοϊατρικής

- Με τις σύγχρονες εφαρμογές της βιοϊατρικής στον άνθρωπο δεν μιλάμε πια μόνον για αποκατάσταση της υγείας, αλλά για επιτεύγματα πέραν αυτής:
 - παράταση της ζωής
 - τεχνητή αναπαραγωγή
 - ανίχνευση βελτιώσεων
 - «σχεδιασμός» ανθρώπου

Υλικό (res) ή άνθρωπος (persona);

- Ποιο είναι το χρονικό σημείο που το γενετικό υλικό παύει να υφίσταται ως τέτοιο και μιλάμε για άνθρωπο;
- Το γενετικό υλικό είναι πρόσωπο ή πράγμα;
- Το γενετικό υλικό είναι πράγμα (res) αλλά πράγμα εκτός συναλλαγής (res extra commercium). Επομένως του αναγνωρίζεται ένα ιδιαίτερο καθεστώς προστασίας ως συστατικό του ανθρώπου και του σώματός του.
- Λόγος: η αναγνώριση της αξίας του ανθρώπου από τον οποίον προέρχεται (το γενετικό υλικό ανήκει στον άνθρωπο και αντλεί αξία από αυτόν)

Συγκρουόμενα δικαιώματα

- Δικαίωμα στη ζωή
- Ανθρώπινη αξία
- Προσωπικότητα (ανάπτυξη)
- Δικαίωμα στο σώμα
- Προστασία της βιωσιμότητας

Πώς θα κινηθεί το δίκαιο;

Έρεισμα για την απάντηση αποτελεί η **ανθρώπινη αξία** (2 παρ. 1 Σ)

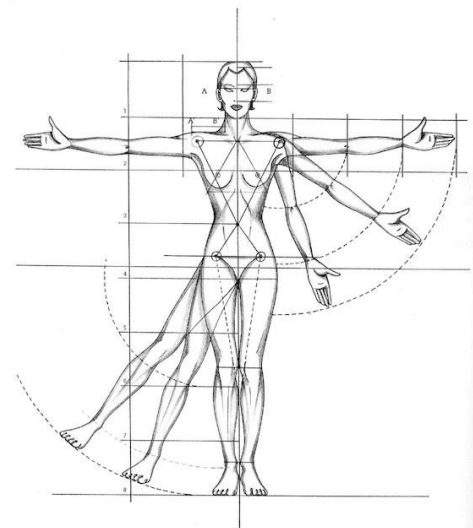
- **Σημεία σκέψης**

- ανθρώπινο γενετικό υλικό ενταγμένο στο ανθρώπινο σώμα αποτελεί αντικείμενο και όχι υποκείμενο δικαίου. Μετά τη γέννηση δεν υπάρχει γενετικό υλικό, αλλά άνθρωπος

- η καταστροφή του είναι συνταγματικά επιτρεπτή υπό όρους

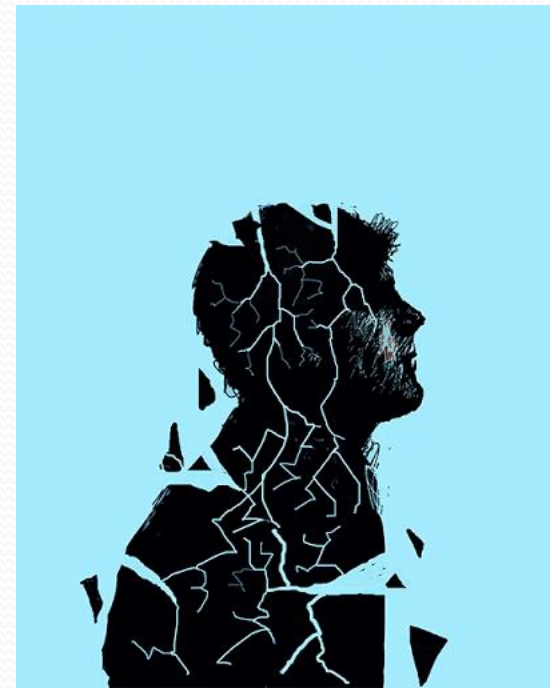
- εξάρτηση εμβρύου από το σώμα της γυναίκας (οργανική συνάφεια)

- για το δίκαιο το έμβρυο αποτελεί αυτοτελή οργανισμό (υπό προϋποθέσεις και εφ' όσον δεν θίγει άλλες αξίες της έννομης τάξης)

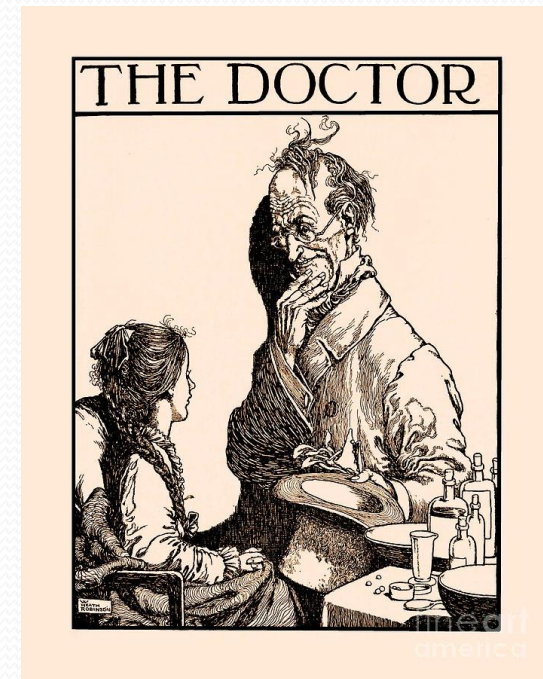
Ασθένεια

- Η συνηθέστερη εμπειρία δοκιμασίας της βιολογικής αυτονομίας του ανθρώπου είναι διά της ασθένειας. Ο λόγος είναι ότι εμποδίζεται η πλήρης ικανότητα αυτοκαθορισμού του ανθρώπου
- Η βιολογική αυτονομία επηρεάζεται διπλά: αφ' ενός από την ασθένεια και αφ' ετέρου από την ίδια τη θεραπευτική αγωγή
- Η αντιμετώπιση ή μη της ασθένειας συνεπάγεται τη σχετική ελευθερία
- Εφαρμόζεται εδώ και το συνταγματικό δικαίωμα στην υγεία (5 Σ)

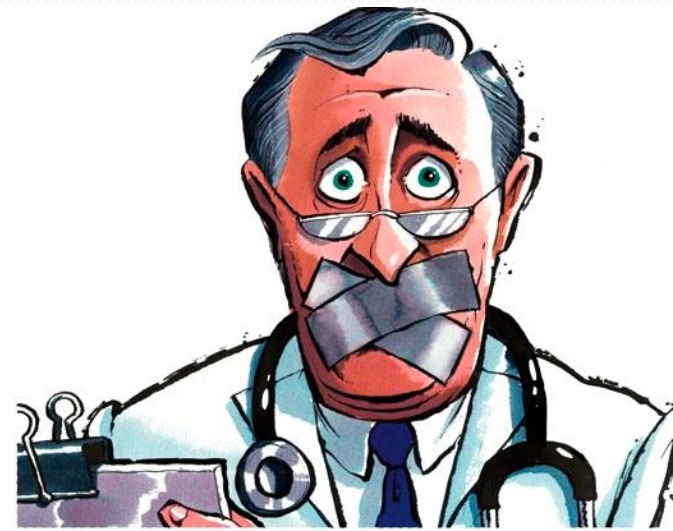
Σχέση ιατρού και ασθενή (4 σημεία)

- Την τήρηση του ιατρικού απορρήτου
- Τον σεβασμό της (ανθρώπινης) αξίας του ασθενούς
- Τη συναίνεση κατόπιν πληροφόρησης εκείνου που υπόκειται σε ιατρική αγωγή

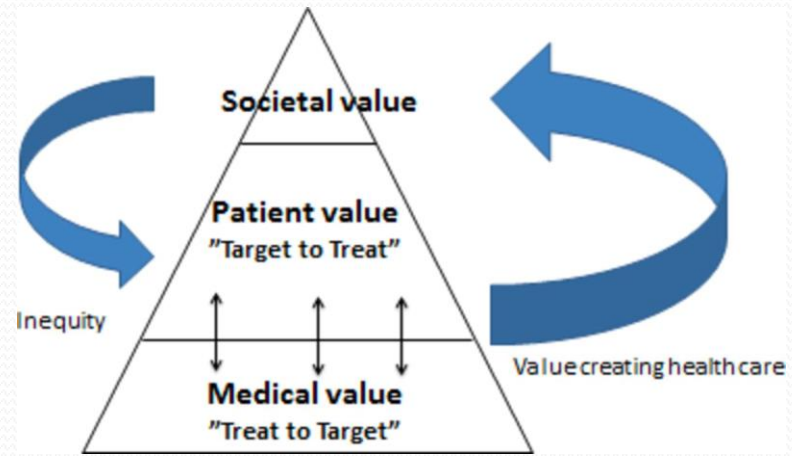
Ιατρικό απόρρητο

- Τήρηση εμπιστευτικότητας των ιατρικών πληροφοριών που γνωστοποιεί ο ασθενής στον ιατρό
- Λόγος: ο ευαίσθητος χαρακτήρας αυτών και η εγγύηση της αυτονομίας του ασθενούς
- Ο ΚΙΔ κατοχυρώνει ρητά το ιατρικό απόρρητο
- Η παραβίασή του αποτελεί ποινικό αδίκημα
- Επίσης συνεπάγεται αστική και πειθαρχική ευθύνη
- Υπάρχουν εξαιρέσεις (νομικό καθήκον – δημόσιο συμφέρον)

Σεβασμός της αξίας του ασθενούς

- Είναι το ακραίο όριο για να θεωρείται μια ιατρική πράξη νόμιμη
- Χαρακτηρίζει την ιατρική δεοντολογία
- Θέτει τα όρια στην εμπιστοσύνη του ασθενούς προς τον ιατρό
- Ακρότατο ηθικό κράσπεδο κάθε ιατρικής ενέργειας

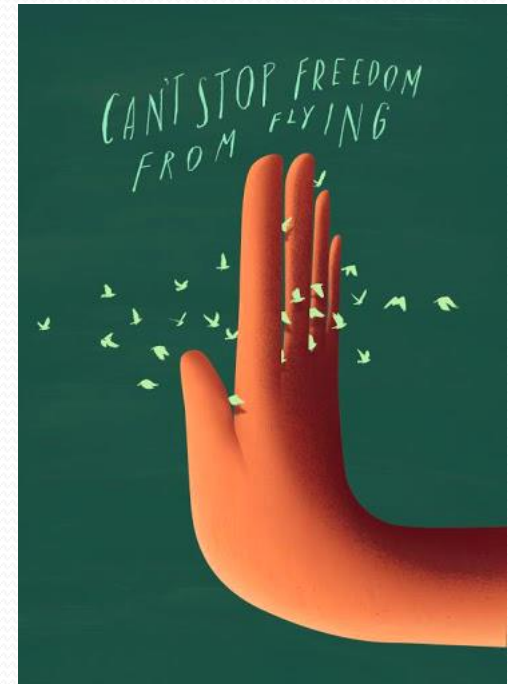
Συναίνεση

- Εκδήλωση της αυτονομίας του ανθρώπου
- Informed consent (κατάλληλη, λεπτομερής, *ad hoc* πληροφόρηση)
- Έγγραφη ή προφορική
- ΚΙΔ και Σύμβαση Οβιέδο (άρ. 5) όπου γίνεται λόγος για ελεύθερη συναίνεση προηγηθείσης ενημέρωσης, αλλά και για το δικαίωμα ανάκλησης της συναίνεσης
- Εξαιρέσεις (αδυναμία συναίνεσης, άμεσος κίνδυνος υγείας)

Δικαίωμα άγνοιας

- Έκφραση βούλησης κάποιου να μην ενημερώνεται από τον ιατρό για την κατάσταση της υγείας του
- Απόρροια της βιολογικής αυτονομίας
- Αιτιολογική βάση: η πληροφόρηση για την κατάσταση του ασθενούς δεν είναι απαραίτητα ωφέλιμη (μπορεί να επηρεάσει αρνητικά)

Επομένως, ποιος έχει λόγο στη βιολογική αυτονομία;

- Το ίδιο το πρόσωπο και όχι ο ιατρός ή οποιοσδήποτε άλλος έχει αποφασιστικό λόγο στην αντιμετώπιση της ασθένειάς του (κανόνας)
- Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι, πριν από κάθε ιατρική πράξη θα πρέπει ο ενδιαφερόμενος να συναινέσει (όχι απλώς να εγκρίνει)
- Κατά περίπτωση εξέταση (π.χ. άλλο η χορήγηση φαρμάκου, άλλο η χειρουργική επέμβαση)

Έκτακτες επεμβάσεις

- Ανικανότητα συναίνεσης από τον ενδιαφερόμενο
- Εγγυήσεις
 - συναίνεση αντιπροσώπου / οργάνου
 - λήψη γνώμης ενδιαφερομένου
 - επείγουσα κατάσταση
 - ζήτημα αποτροπής σοβαρής βλάβης
 - εξέταση προγενέστερων οδηγιών

Ευθύνη

- Ποινική ευθύνη
- Αστική ευθύνη
- Πειθαρχική ευθύνη

- **Αστική ευθύνη** (πρόκληση με πράξη ή παράλειψη, από αμέλεια, σωματική βλάβη ή/και υλική ζημιά σε τρίτο και υποχρέωση αποκατάστασης)
- **Ποινική ευθύνη** (ευθύνη από πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν μία ή περισσότερες διατάξεις του ποινικού κώδικα – πληρούται η αντικειμενική και η υποκειμενική υπόσταση κάποιου ποινικού αδικήματος).

- **Πειθαρχική ευθύνη** (εκδικάζεται και τιμωρείται από τον Ιατρικό Σύλλογο, ανεξαρτήτως ποινικής ευθύνης ή άλλης συνέπειας κατά την κείμενη νομοθεσία):
 - α) κάθε παράβαση των καθηκόντων και υποχρεώσεων των ιατρών, όπως ορίζονται στο νόμο καθώς και στις νόμιμες αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου και του Διοικητικού Συμβουλίου του Π.Ι.Σ.,
 - β) διαγωγή που δεν συνάδει με την αξιοπρέπεια του ιατρικού επαγγέλματος,
 - γ) διαγωγή που είναι ασυμβίβαστη προς το λειτούργημα του ιατρού,
 - δ) συμπεριφορά που δεν συνάδει με την ιατρική ηθική, επιστήμη και δεοντολογία ή που μπορεί να κλονίσει την πίστη της κοινωνίας προς το ιατρικό λειτούργημα.

MEDICAL LIABILITY

Συναίνεση

- Εκδήλωση της αυτονομίας του ανθρώπου
- *Informed consent* (κατάλληλη, λεπτομερής, *ad hoc* πληροφόρηση)
- Έγγραφη ή προφορική
- ΚΙΔ γίνεται λόγος για ελεύθερη συναίνεση προηγούμενης ενημέρωσης, αλλά και για το δικαίωμα ανάκλησης της συναίνεσης
- Εξαιρέσεις (αδυναμία συναίνεσης, άμεσος κίνδυνος υγείας)

Ερώτημα

- Η συναίνεση κατόπιν ενημέρωσης και η ενσυνείδητη συγκατάθεση για μια ιατρική πράξη σημαίνει ανάληψη μέρους ευθύνης εκ μέρους του ασθενούς;
- Γίνεται ο ασθενής συμμετοχος και όχι απλώς δέκτης θεραπευτικής αγωγής;
- Απαλλάσσεται ο ιατρός από ευθύνη;

Απάντηση

- Η απάντηση εδράζεται στο κατά πόσον μετατίθεται το βάρος της ευθύνης για ιατρικές πράξεις (δηλ. πράξεις που απαιτούν ειδική επιστημονική κατάρτιση και εμπειρία)
- Υπάρχει μετάθεση ευθύνης;
- Υπάρχει εξάλειψη;
- Υπάρχει μετριασμός;

Επομένως, ποιος έχει λόγο;

- Το ίδιο το πρόσωπο και όχι ο ιατρός ή οποιοσδήποτε άλλος έχει αποφασιστικό λόγο στην αντιμετώπιση της ασθένειάς του (κανόνας)
- Επομένως, πριν από κάθε ιατρική πράξη θα πρέπει ο ενδιαφερόμενος να συναινέσει (όχι απλώς να εγκρίνει)
- Κατά περίπτωση εξέταση (π.χ. άλλο γ χορήγηση φαρμάκου, άλλο η χειρουργική επέμβαση)

Και αν δεν μπορεί να δοθεί συναίνεση;

- Εγγυήσεις
 - συναίνεση αντιπροσώπου / οργάνου
 - λήψη γνώμης ενδιαφερομένου
 - επείγουσα κατάσταση
 - ζήτημα αποτροπής σοβαρής βλάβης
 - εξέταση προγενέστερων οδηγιών

Ευθύνη

- **Αστική ευθύνη** (πρόκληση με πράξη ή παράλειψη, από αμέλεια, σωματική βλάβη ή/και υλική ζημιά σε τρίτο και υποχρέωση αποκατάστασης)
- **Ποινική ευθύνη** (ευθύνη από πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν μία ή περισσότερες διατάξεις του ποινικού κώδικα – πληρούται η αντικειμενική και η υποκειμενική υπόσταση κάποιου ποινικού αδικήματος).

- **Πειθαρχική ευθύνη** (εκδικάζεται και τιμωρείται από τον Ιατρικό Σύλλογο, ανεξαρτήτως ποινικής ευθύνης ή άλλης συνέπειας κατά την κείμενη νομοθεσία):
 - α) κάθε παράβαση των καθηκόντων και υποχρεώσεων των ιατρών, όπως ορίζονται στο νόμο καθώς και στις νόμιμες αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου και του Διοικητικού Συμβουλίου του Π.Ι.Σ.,
 - β) διαγωγή που δεν συνάδει με την αξιοπρέπεια του ιατρικού επαγγέλματος,
 - γ) διαγωγή που είναι ασυμβίβαστη προς το λειτούργημα του ιατρού,
 - δ) συμπεριφορά που δεν συνάδει με την ιατρική ηθική, επιστήμη και δεοντολογία ή που μπορεί να κλονίσει την πίστη της κοινωνίας προς το ιατρικό λειτούργημα.

MEDICAL LIABILITY

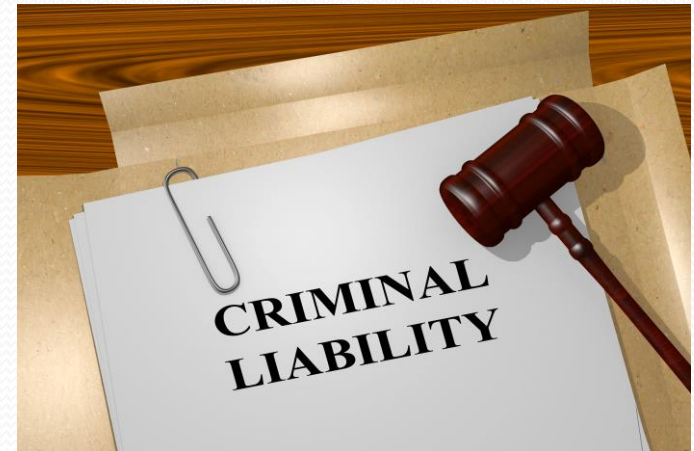
Αστική ευθύνη

- Η παράβαση του νόμου (malpractice) εκ μέρους του ιατρού θεμελιώνει υποχρέωση για αποζημίωση και ενδεχομένως ικανοποίηση ηθικής βλάβης κατά τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες
- Η αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης συνεπάγεται ομοίως ευθύνη για αποζημίωση
- Αντίθετα αν υπάρχει συναίνεση μετά από πληροφόρηση και ο ιατρός ενήργησε *de lege artis* την πράξη, ακόμα και σε περίπτωση αποτυχίας αυτή δεν θεμελιώνεται ούτε αστική ούτε αδικοπρακτική ευθύνη.

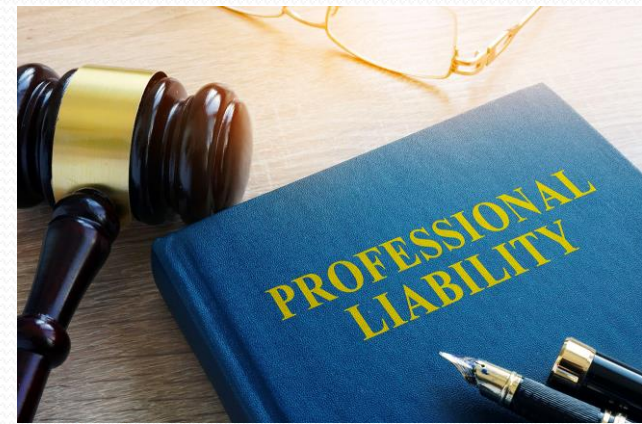
Ποινική ευθύνη

- Μια ιατρική πράξη κατ' αρχήν δεν θεωρείται παράνομη αν δεν επιτύχει το αναμενόμενο θεραπευτικό αποτέλεσμα
- Πρέπει να υπάρχει συναίνεση και προηγούμενη πληροφόρηση
- Εφ' όσον διενεργηθεί de lege artis αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της

Πειθαρχική ευθύνη

- Η συναίνεση αποτελεί το αναγκαίο όριο κάθε ιατρικής πράξης
- Η συναίνεση αποτελεί και τον γνώμονα για την αποτίμηση της πειθαρχικής ευθύνης του ιατρού. Ο ιατρός δεν μπορεί να αποκλίνει από την βούληση του ασθενούς ακόμα και αν αυτή –κατά την κρίση του– είναι εσφαλμένη

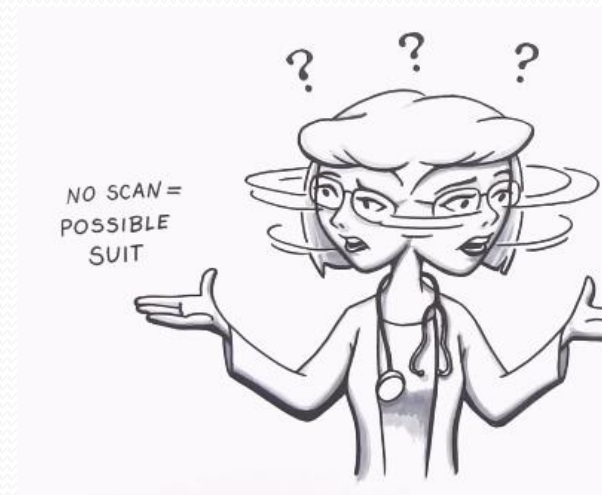
Υπάρχει τελικά ευθύνη (του ασθενούς);

- Δεν υπάρχει σήμερα ανεύθυνη άσκηση της ιατρικής
- Σημαντικό στοιχείο η διαμόρφωση της βούλησης του ασθενούς, αλλά αυτό εξαρτάται από την κατάλληλη ενημέρωση
- Συναίνεση χωρίς κατάλληλη ενημέρωση είναι ανυπόστατη για το δίκαιο και επομένως η ιατρική ευθύνη είναι πλήρης
- Αν η ενημέρωση είναι κατάλληλη (πλήρης και χωρίς να χειραγωγεί τη βούληση του ασθενούς) και εντοπίζεται στη φύση της πράξης / επέμβασης και τους κινδύνους βοηθά τον ασθενή να αποφασίσει ενσυνείδητα
- Δεν μεταθέτει την ευθύνη κατά κυριολεξία, αλλά απομειώνει την ευθύνη του ιατρού

Ισοροπία

- Ούτε υπερβολικά λεπτομερής ενημέρωση (βιβλιογραφικού τύπου) ούτε απλοϊκή
- Λήψη υπ' όψιν του μορφωτικού επιπέδου του ασθενούς
- Ιδιαιτερότητα κάθε ιατρικού περιστατικού – Ούτε αποπροσωποίηση ούτε τυποποίηση
- Ανάγκη διαφοροποίησης στην ενημέρωση
- Διά ζώσης επικοινωνία

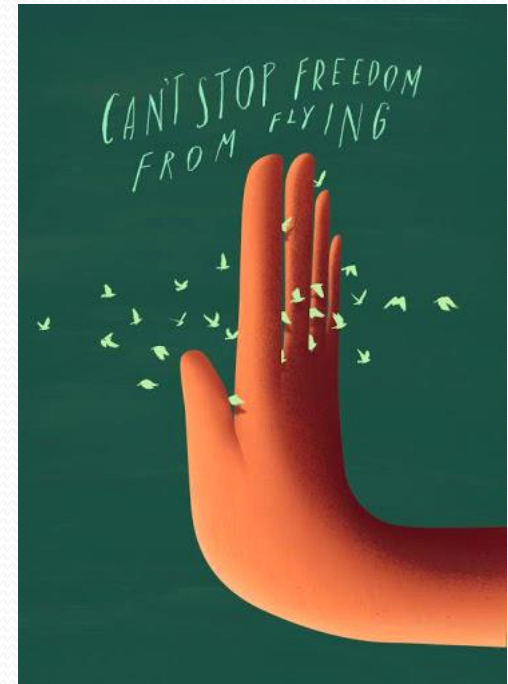
Αμυντική ιατρική

- Υπό το πρίσμα της διάδοσης καταλογισμού ιατρικών σφαλμάτων και την επιδίκαση υπέρογκων αποζημιώσεων, οδηγηθήκαμε στη λεγόμενη αμυντική ιατρική
- Ο ιατρός προβαίνει σε «υπερβολική ενημέρωση» του ασθενούς, φροντίζοντας όχι τόσο για τη θεραπεία του τελευταίου όσο για τη νομική εξασφάλισή του
- Παρέκβαση από την αρχή της ενημέρωσης και της συναίνεσης της οποίας σκοπός δεν είναι πρωτίστως η απαλλαγή του ιατρού αλλά το καλό του ασθενούς

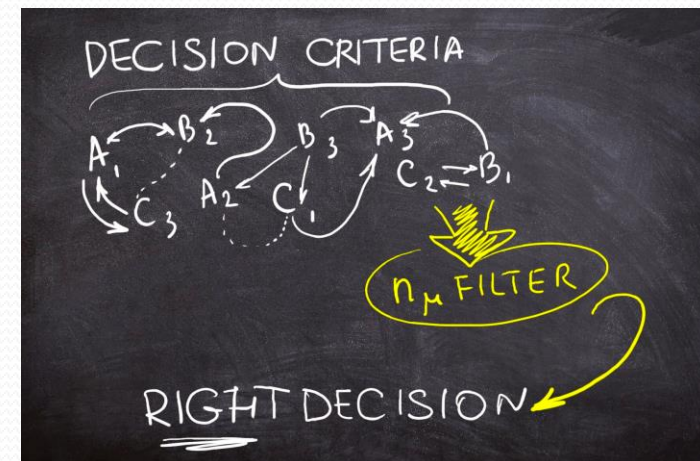
Δικαίωμα άγνοιας

- Έκφραση βούλησης κάποιου να μην ενημερώνεται από τον ιατρό για την κατάσταση της υγείας του
- Απόρροια της βιολογικής αυτονομίας
- Αιτιολογική βάση: η πληροφόρηση για την κατάσταση του ασθενούς δεν είναι απαραίτητα ωφέλιμη (μπορεί να επηρεάσει αρνητικά)

Φίλτρο για την απόφαση

- Η ενημέρωση μπορεί να προκαλέσει ψυχολογικές διαταραχές
- Θα συνεκτιμηθούν όλοι οι παράγοντες (αυτονομία, ιδιωτικότητα, απαραβίαστος πυρήνας)

Άρνηση Θεραπείας

- Η ρητή άρνηση εκ μέρους του ασθενούς αποκλείει (ή διακόπτει) τη θεραπεία
- Ακόμα και αν διαφωνούν οι τρίτοι (ιατρός, οικείοι)
- Είναι η αρνητική όψη του δικαιώματος στην υγεία (άρθρο 5 παρ. 5 Σ) ήτοι το δικαίωμά μου να μην προστατέψω, να αδιαφορήσω για την υγεία μου
- Όριο της άρνησης αποτελεί η ανθρώπινη αξία (Ζήτημα ακόμα και για ακραίες περιπτώσεις υποβάθμισης)
- Γιατί ο ασθενής αρνείται;
 - είτε γιατί θεωρεί το όφελος μικρό
 - είτε γιατί σταθμίζει τη θυσία άλλων αγαθών

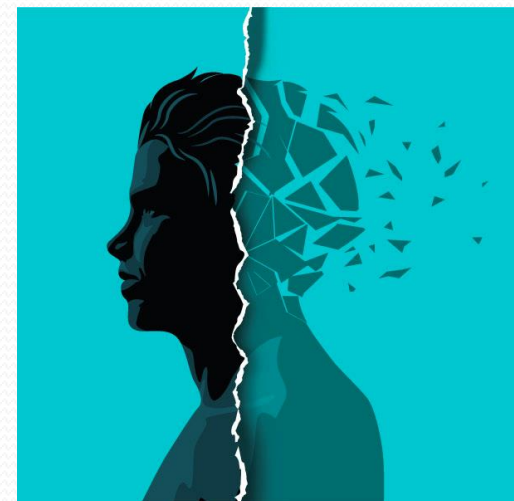
Περιπτώσιολογία

- Ακούσια νοσηλευόμενοι με ψυχική ασθένεια
- HIV
- Μεταμόσχευση από ζωντανό δότη
- Κλωνοποίηση

**CASE
STUDY**

Ακούσια νοσηλευόμενοι με ψυχική ασθένεια

- Η ψυχική ασθένεια πλήττει τη συγκρότηση της βούλησης (ανεξαρτήτως αν υπάρχει πληροφόρηση του ασθενούς)
- Μεγαλύτερος είναι επομένως ο κίνδυνος της προσβολής της βιολογικής αυτονομίας
- Κίνδυνος σοβαρής βλάβης υγείας συναίνεση από αντιπρόσωπο (μείωση αυτοδιάθεσης ασθενούς)
- Άδεια δικαστηρίου
- Υπάρχει ειδική νομοθεσία ν. 2071/1992
- Διαφέρει από την πρόσκαιρη διατάραξη των διανοητικών λειτουργιών που επιφέρει ανικανότητα προς καταλογισμό. Εδώ μιλάμε για καταστάσεις με διάρκεια που δικαιολογούν την υπαγωγή σε καθεστώς ακούσιας νοσηλείας

Ακούσια νοσηλευόμενοι με ψυχική ασθένεια II

- Μέχρι 6 μήνες η ακούσια νοσηλεία
- Αποφασίζει το Δικαστήριο
- Προϋποθέσεις (σωρευτικά)
 - ψυχική διαταραχή
 - ανικανότητα κρίσεως για το συμφέρον της υγείας του
 - αναγκαία νοσηλεία στο ψυχιατρικό κατάστημα για μη επιδείνωση κατάστασης και αποτροπή πράξεων βίας

Τέλος
5ης εισήγησης